Maharashtra Board Solutions for Class 10- Sanskrit Anand: Chapter 1- आद्यकृषकः पृथुवैन्यः

For any clarifications or questions you can write to **info@indcareer.com**

Postal Address

IndCareer.com, 52, Shilpa Nagar, Somalwada Nagpur - 440015
Maharashtra, India

WhatsApp: +91 9561 204 888, **Website:** https://www.indcareer.com

https://www.indcareer.com/schools/maharashtra-board-solutions-for-class-10-sanskrit-anand-chapter-1-adyakrisaka-prithuvainya/

Maharashtra Board Solutions for Class 10- Sanskrit Anand: Chapter 1- आद्यकृषकः पृथुवैन्यः

Class 10: Sanskrit Anand Chapter 1 solutions. Complete Class 10 Sanskrit Anand Chapter 1 Notes.

Maharashtra Board Solutions for Class 10- Sanskrit Anand: Chapter 1- आद्यकृषकः पृथुवैन्यः

Maharashtra Board 10th Sanskrit Anand Chapter 1, Class 10 Sanskrit Anand Chapter 1 solutions

भाषाभ्यास:

1. पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।

प्रश्न अ.

चारणाः किमर्थम् उत्सुका: ?

उत्तरम् :

चारणाः पृथुनृपस्य स्तुतिं गातुम् उत्सुकाः ।

प्रश्न आ.

भ्रमणसमये पृथुराजेन किं दृष्टम् ?

उत्तरम् :

भ्रमणसमये पृथुराजेन दृष्टं यत् प्रजा: अतीव कृशाः अशक्ता: च। ताः पशुवत् जीवन्ति । निकृष्टान्नं खादन्ति।

प्रश्न इ.

वसुन्धरायाः उदरे किं वर्तते ?

उत्तरम् :

वसुन्धरायाः उदरे धनधान्यादि सर्व वस्तुजातं वर्तते।

प्रश्न ई.

स्त्रीरूपं धृत्वा पृथुनृपस्य पुरतः का प्रकटिता अभवत् ?

उत्तरम् :

स्त्रीरूपं धृत्वा पृथुनूपस्य पुरतः भूमिः प्रकटिता अभवत्।

प्रश्न उ.

पृथुवैन्यः कृषिकार्यार्थं जलस्य व्यवस्थापनं कथम् अकरोत् ?

उत्तरम् :

पृथुवैन्यः वृष्टिजलसञ्चयं कृत्वा जलव्यवस्थापनम् अकरोत्।

2. जालरेखाचित्रं पूरयत ।

प्रश्न अ.

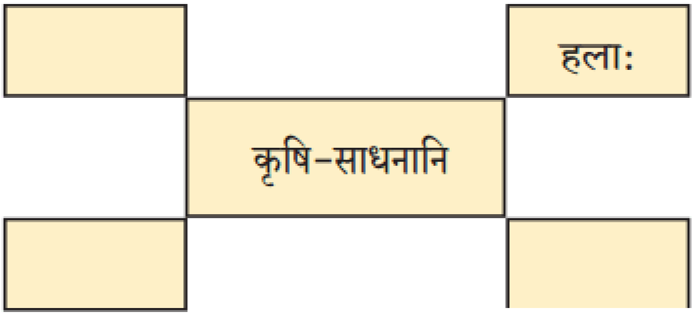

उत्तरम् :

https://www.indcareer.com/schools/maharashtra-board-solutions-for-class-10-sanskrit-anand-chapter-1-adyakrisaka-prithuvainya/

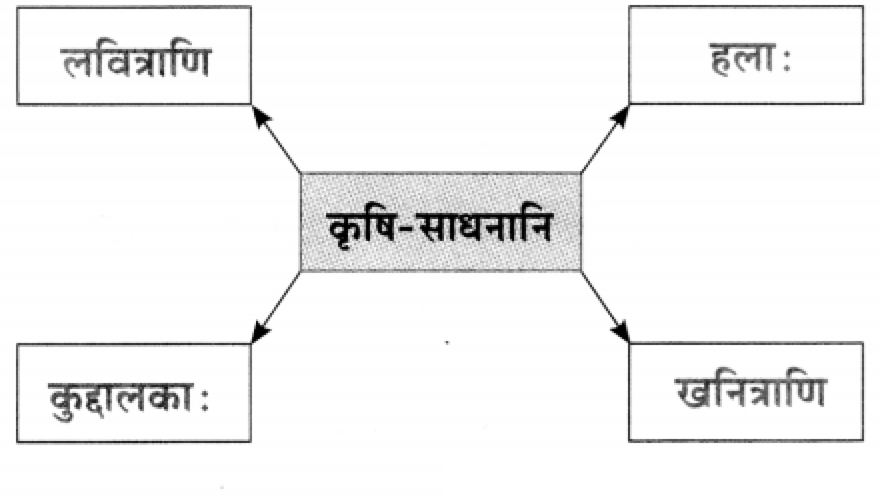

प्रश्न आ.

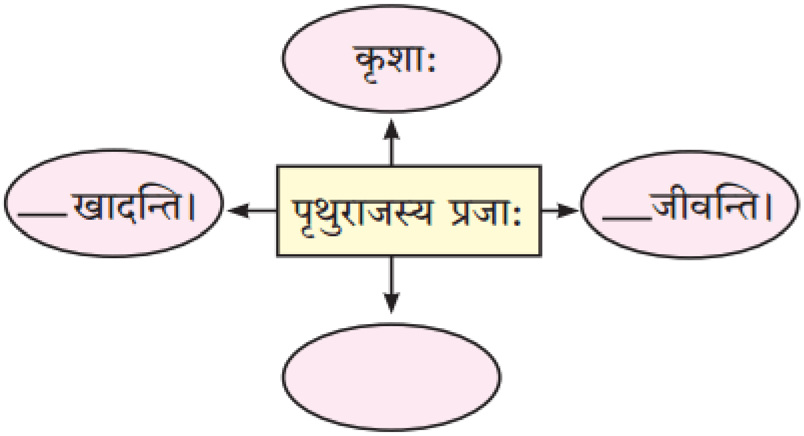

उत्तरम् :

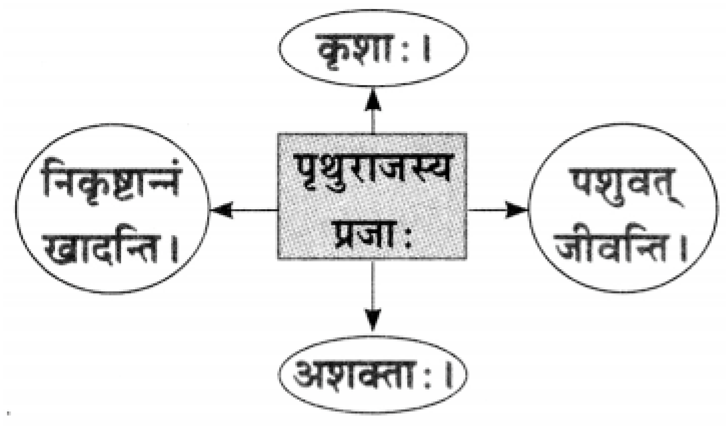

प्रश्न इ.

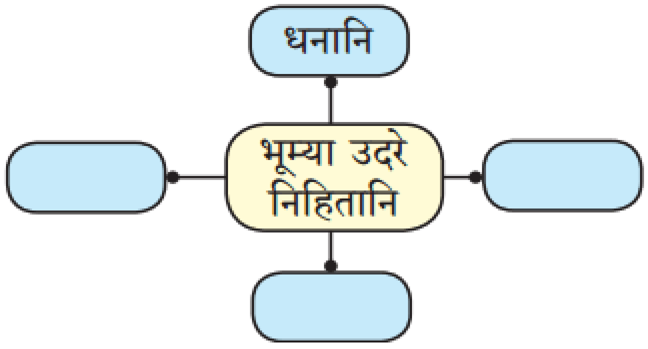

उत्तरम् :

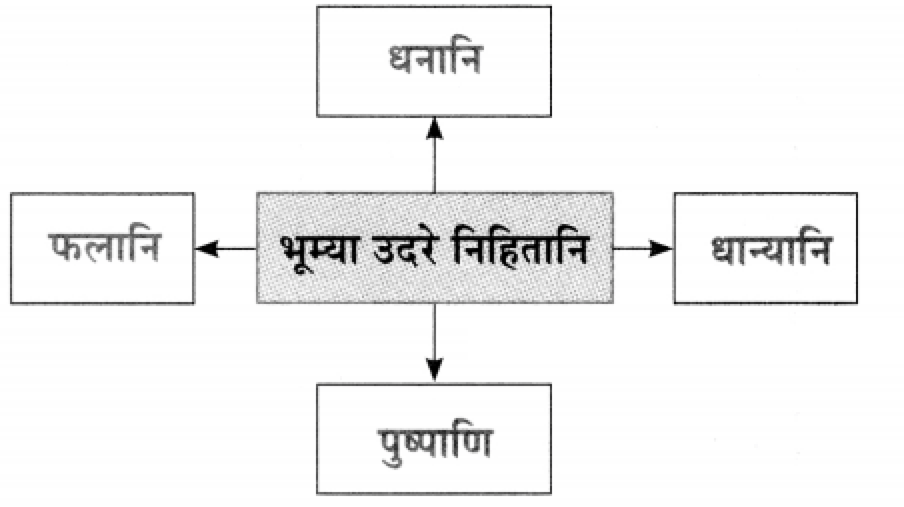

3. पाठ्यांशं पठित्वा प्रवाहिजालं पूरयत ।

प्रश्न **1.**

पाठ्यांशं पठित्वा प्रवाहिजालं पूरयत ।

IndCareer

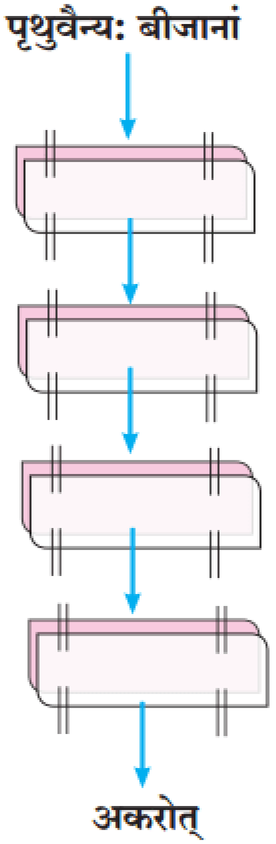

उत्तरम् :

https://www.indcareer.com/schools/maharashtra-board-solutions-for-class-10-sanskrit-anand-chapter-1-adyakrisaka-prithuvainya/
IndCareer

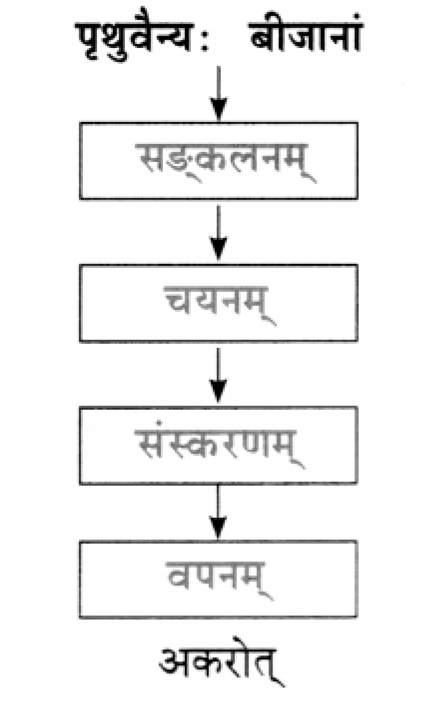

4. माध्यमभाषया उत्तरत ।

प्रश्न अ.

भूमाता पृथुवैन्यं किम् उपादिशत् ?

उत्तरम् :

आद्यकृषकः पृथुवैन्यः हा पाठ म्हणजे पृथुवैन्य राजाच्या कृषिविषयक कार्याचा प्रारंभ व त्याचा विकास याचा इतिहास स्पष्ट करणारी आख्यायिका आहे. एकदा पृथुवैन्य राजा त्याच्या राज्यात फिरत असताना त्याने प्रजेला दयनीय अवस्थेत पाहिले. त्याच्या राज्यातील लोक हलक्या प्रतीच्या अन्नामुळे क्षीण, अशक्त झाले होते. हे पाहून राजाचे मन द्रवले व तो चिंताग्रस्त झाला.

पुरोहितांच्या सांगण्यानुसार त्याने पृथ्वीमधून धन-धान्य बाहेर काढण्याकरिता धनुष्य सज्ज केले. तेव्हा पृथ्वीने स्त्रीरूप धारण केले व राजाला कृषिकार्य करण्याचा आदेश दिला.

भूमातेने नांगर, कुदळ, फावडे, कोयता या उपकरणांच्या साहाय्याने राजाला कृषिकार्य करण्यास सांगितले. भूमातेने राजाला त्याच्या अन्यायी वडिलांचा संदर्भ दिला तसेच त्यावेळी राजाच्या सदाचरणाचे कौतुक केले आणि राजाच्या कृषिकार्यावर तिची कृपा होईल, असे आश्वासन दिले.

आद्यकृषक: पृथुवेन्य: is the legend that reveals the history of Pruthuvainya's initiation of agricultural work and civilization. Once, the king पृथुवैन्यं was wandering in his kingdom; He saw the pitiable condition of his subjects. His subjects were thin and weak due to low-quality food. The king's heart melted with compassion and his mind was filled with worry.

On the advice of a priest, he set the bow; when he was about to take out wealth and grains from the earth, the earth disguised as a woman and advised him to do agricultural work.

The earth advised the king to work with the help of hoe, plough, spade, sickles along with his subjects. She reminded the king of his father who was the corrupt king. She praised the king's righteous behaviour and assured him with her favor in agricultural work.

प्रश्न आ.

धरित्र्याः उपदेशं मनसि निधाय पृथुवैन्यः किं किम् अकरोत् ?

उत्तरम् :

आद्यकृषक: पृथुवैन्यः हा पाठ म्हणजे पृथुवैन्य राजाच्या कृषिविषयक कार्याचा प्रारंभ व त्याचा विकास याचा इतिहास स्पष्ट करणारी आख्यायिका आहे. राजाने नदीचा मार्ग अडविला व ते पाणी कृषिकार्यासाठी उपयोगात आणले. पावसाच्या पाण्याचा संचय करून पाण्याचे व्यवस्थापन केले.

जमिनीला सुपीक करण्यासाठी राजाने विशेष प्रयत्न केले, नंतर लोकांनी धान्याच्या बिया पेरल्या. राजाने सुद्धा विविध प्रकारची बी-बियाणे गोळा करून, त्याचे संस्करण केले व प्रयत्नपूर्वक त्याची पेरणी केली. पाऊस झाल्यानंतर धान्यांत अंकुर फुटला. राजाच्या परिश्रमामुळे धान्यलाभ झाला व सगळी प्रजा अतिशय आनंदित झाली.

आद्यकृषक: पृथुवैन्य: is the legend that reveals the history of Pruthuvaiya's initiation of agricultural work and civilization The king obstructed the river's path for agricultural work. He stored the rain water and did the water-management. He took special efforts to make the land fertile.

Afterwards, people sowed the seeds of grains. The king gathered varied seeds, refined it and sowed with efforts. After the rains, the sprouts were germinated and all subjects became happy by the gain of grains.

5. अमरकोषात् योग्यं समानार्थक शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

प्रश्न अ.

राजा चिन्ताकुलः जातः ।

उत्तरम् :

राजायाः दैन्यावस्थां दृष्ट्वा राजा चिन्ताकुलः जातः।

प्रश्न आ.

भूमिः स्त्रीरूपं धृत्वा प्रकटिता ।

उत्तरम् :

गोत्रा / कुः / पृथिवी / पृथ्वी / क्ष्मा / अवनिः । मेदिनी / मही स्त्रीरूपं धृत्वा प्रकटिता।

6. मेलनं कुरुत।

प्रश्न **1.**

मेलनं कुरुत

विशेषणम्	कृशा:	उर्वरा	आनन्दिता:	दु:शासक:	प्रजाहितदक्ष:
विशेष्यम्	पृथु:	वेन:	प्रजा:	भूमि:	प्रजाजना:

उत्तरम् :

विशेषणम्	विशेष्यम्
कृशाः	प्रजाः
उर्वरा	भूमिः
आनन्दिताः	प्रजाजना:
दःशासकः	वेनः
प्रजाहितदक्षः	पृथुः

7. समानार्थकशब्द लिखत ।

वृक्षः, भूमिः, राजा, धनुः, नदी ।

https://www.indcareer.com/schools/maharashtra-board-solutions-for-class-10-sanskrit-anand-chapter-1-adyakrisaka-prithuvainya/

IndCareer

प्रश्न 1.

समानार्थकशब्द लिखत ।

वृक्षः, भूमिः, राजा, धनुः, नदी ।

उत्तरम् :

- वृक्षः – तरुः, महीरुहः, पादयः, द्रुमः ।
- भूमिः – पृथिवी, पृथ्वी, धरा, वसुन्धरा, अवनी, मही, मेदिनी, क्षमा, गोत्रा, कुः।
- राजा – महीपतिः, महीपालः, नरेशः, नृपः, भूपः, नरपतिः, भूपालः ।
- धनुः – त्रिणता, चापः, शरासनः, कोदण्डः ।
- नदी – तटिनी, निम्नगा, आपगा, सरित्।

8. विरुद्धार्थकशब्दं लिखत ।

स्तुतिः, सद्गुणाः, प्रसन्नाः, अशक्ताः, पुरतः, कृशाः ।

प्रश्न 1.

विरुद्धार्थकशब्दं लिखत ।

स्तुतिः , सद्गुणाः, प्रसन्नाः, अशक्ताः, पुरतः, कृशाः ।

उत्तरम् :

- स्तुतिः × निन्दा।
- सद्गुणाः × दुर्गुणाः।
- प्रसन्नाः × खिन्नाः, दुःखिताः, विषण्णाः।
- अशक्ताः × सशक्ताः।
- पुरतः × पश्चात्, पृष्ठतः।
- कृशाः × पीवराः।

9. कः कं वदति ?

प्रश्न अ.

तिष्ठन्तु चारणाः ।

उत्तरम् :

लोट्लकारः।

प्रश्न आ.

तत्प्राप्तुं यतस्व ।

उत्तरम् :

पुरोहितः पृथुवैन्यं वदति।

प्रश्न इ.

तव पिता दुःशासकः ।

उत्तरम् :

भूमिः पृथुवैन्यं वदति।

प्रश्न ई.

अत: धनुः त्यज ।

उत्तरम् :

भूमिः पृथुवैन्यं वदति।

10. सन्धिविग्रहं कुरुत ।

प्रश्न अ.

उदर एव

उत्तरम् :

उदर एव – उदरे + एव।

प्रश्न आ.

पशुवजीवन्ति

उत्तरम् :

पशुवजीवन्ति – पशुवत् + जीवन्ति ।

प्रश्न इ.

अशक्ताश्च

उत्तरम् :

अशक्ताश्च – अशक्ताः + च।

प्रश्न ई.

पुरोहितोऽवदत् ।

उत्तरम् :

पुरोहितोऽवदत् – पुरोहितः + अवदत्।

अवबोधनम् :

उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

प्रश्न 1.

स्तुतिगायकाः प्रसन्नाः अभवन् यतः

(अ) पाठकाः राज्ञः प्रशंसाम् अकुर्वन् ।

(ब) स्तुतिपाठकाः राज्ञः निःस्पृहताम् अजानन्।

उत्तरम्

(ब) स्तुतिपाठका: राज्ञः नि:स्पृहताम् अजानन्।

प्रश्न 2.

प्रजाः अतीव कृशाः अशक्ता: च यतः

(अ) ताः पशुवज्जीवन्ति निकृष्टानं खादन्ति च।

(ब) ता: मिष्टान्नं खादन्ति।

उत्तरम्

(अ) ता: पशुवज्जीवन्ति निकष्टानं खादन्ति च।

प्रश्न 3.

पृथुवैन्यः स्वप्रजाः दृष्ट्वा चिन्ताकुल: जात: यतः

(अ) तस्य प्रजाजनाः परस्परं वादविवादं कुर्वन्ति।

(ब) तस्य प्रजाजना: पशुवत् जीवन्ति।

उत्तरम्

(ब) तस्य प्रजाजनाः पशुवत् जीवन्ति ।

प्रश्न 4.

भूम्या धनधान्यपुष्पफलानि स्व-उदरे निहितानि यत: ....

(अ) वेनभूप: दुःशासक: आसीत्।

(ब) भूमिः स्वभावेन कृपणा आसीत्।

उत्तरम् :

(अ) वेनभूप: दुःशासकः आसीत्।

प्रश्न 5.

पृथुभूपेन स्वधनुः सज्जीकृतं यतः ....

(अ) सः शत्रुं हन्तुम् इच्छति स्म।

(ब) सः धनधान्यादि सर्व वस्तुजातं वसुन्धरायाः प्राप्तुम् इच्छति स्म।

उत्तरम् :

(ब) सः धनधान्यादि सर्वं वस्तुजातं वसुन्धरायाः प्राप्तुम् इच्छति स्म।

प्रश्न 6.

पृथुभूपस्य प्रजाजनाः सन्तुष्टा: अभवन् यतः ....

(अ) ते प्रभूतं धान्यम् अलभन्त।

(ब) ते प्रभूतं सुवर्णम् अलभन्त।

उत्तरम् :

(अ) ते प्रभूतं धान्यम् अलभन्त।

उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

प्रश्न 1.

1. प्रजा: अतीव .... आसन्। (कृशाः / सुदृवाः)
2. सर्व वस्तुजातं .... उदरे एव वर्तते। (धरायाः / सूर्यस्य)
3. पृथुभूपेन .... सज्जीकृतम्। (धनुः/लवित्रम्)
4. दुःशासकः नृपः ....। (वेनराजः/पृथुवैन्यः)
5. .... बीजेभ्यः अङ्कुराः उद्भूताः। (पर्जन्यानन्तरं/ शीतकालानन्तरं)
6. .... प्रजाजनाः सन्तुष्टा : अभवन्। (धनलाभेन/धान्यलाभेन)

उत्तरम् :

1. कशाः
2. धराया:
3. धनुः
4. वेनराजः
5. पर्जन्यानन्तरं।
6. धान्यलाभेन।

कः कं वदति ।

प्रश्न 1.

स्तवनं तु ईश्वरस्यैव भवेत्।

उत्तरम् :

पृथुवैन्यः चारणा बदति।

प्रश्न 2.

त्वं तु प्रजाहितदक्षः नृपः।

उत्तरम् :

भूमिः पृथुवैन्यं वदति।

प्रश्न 3.

प्रजाजनैः सह कृषिकार्यं कुरु ।

उत्तरम् :

भूमिः पृथुवैन्यं वदति।

पूर्णवाक्येन उत्तरत।

प्रश्न 1.

कः धरायां प्रथम: अभिषिक्तः सम्राट्?

उत्तरम्

भूपालः पृथुवैन्य: धरायां प्रथम: अभिषिक्तः सम्राट्।

प्रश्न 2.

पृथुनृपस्य राजधानी कुत्र आसीत्?

उत्तरम् :

पृथुनृपस्य राजधानी प्रयागक्षेत्रे आसीत्।

प्रश्न 3.

के पृथुनृपस्य स्तुति गातुमुत्सुकाः?

उत्तरम् :

चारणाः पृथुनृपस्य स्तुतिं गातुमुत्सुकाः।

प्रश्न 4.

स्तुतिगायकाः किं ज्ञात्वा प्रसन्नाः अभवन्? / स्तुतिगायका: किमर्थ प्रसन्नाः अभवन्?

उत्तरम्

स्तुतिगायका: पृथुनृपस्य निःस्पृहतां ज्ञात्वा प्रसन्नाः अभवन्।

प्रश्न 5.

पृथुः चारणान् किम् आज्ञापयत्?

उत्तरम्

पृथुः चारणान् स्थातुम् आज्ञापयत् अकथयत् च यावत् पृथोः सद्गुणाः न प्रकटीभवन्ति तावत् सः न स्तोतव्यः ।

स्तवनं तु ईश्वरस्य एव भवेत्।

प्रश्न 6.

चिन्ताकुलं राजानं पुरोहितः किम् अवदत् ?

उत्तरम्

चिन्ताकुलं राजानं पुरोहितः अवदत, "हे राजन्, धनधान्यादि सर्वं वस्तुजातं वस्तुतः वसुन्धरायाः उदरे एवं वर्तते । तत्प्राप्तुं

प्रश्न 7.

एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उद्धृतः?

उत्तरम्

एषः गद्यांशः आद्यकृषकः पृथुवैन्यः पाठात् उद्धृतः।

प्रश्न 8.

केन धनुः सज्जीकृतम्?

उत्तरम् :

पृथुभूपेन धनुः सज्जीकृतम्।

प्रश्न 9.

कया धनधान्यपुष्पफलानि उदरे निहितानि ?

उत्तरम् :

भूम्या धनधान्यपुष्पफलानि उदरे निहितानि।

प्रश्न 10.

कः दुःशासकः?

उत्तरम् :

पृथराजस्य पिता बेनराजः दुःशासकः।

प्रश्न 11.

भूमि**:** राजानं कृषिकार्यस्य कानि साधनानि उक्तवती**?**

उत्तरम् **:**

भूमि: राजानं खनित्राणि, हला:, कुद्दालका:, लवित्राणि च एतानि साधनानि उक्तवती।

प्रश्न 12.

जनाः कुत्र धान्यबीजानि अवपन्**?**

उत्तरम् **:**

जनाः क्षेत्रे धान्यबीजानि अवपन्।

प्रश्न 13.

कदा बीजेभ्यः अङ्कुराः उद्भूता**?**

उत्तरम् **:**

पर्जन्यानन्तरं बीजेभ्य: अङ्कुराः उद्भूता।

प्रश्न 14.

प्रजाजना**:** केन/कश्यं सन्तुष्टाः अभवन्**?**

उत्तरम् **:**

धान्यलाभेन सर्वे प्रजाजनाः सन्तुष्टा: अभवन्।

वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् / असत्यम् इति लिखत।

प्रश्न 1.

1. पृथुवैन्यः नाम धरायाम् आदिम: सम्राट्।
2. स्तवनं तु मानवस्यैव भवेत्।
3. स्तुतिगायकाः पृथुनृपस्य नि:स्पृहतां ज्ञात्वा विषण्णा: अभवन्।
4. पृथुराजेन दृष्टं यत् प्रजाः अतीव सशक्ताः ।
5. प्रजा: पशुवत् जीवन्ति।
6. धनधान्यादि वस्तुजातं वसुन्धराया: जठरे एव वर्तते।

उत्तरम् :

1. सत्यम्।
2. असत्यम्।
3. असत्यम्।
4. असत्यम्।
5. सत्यम्।
6. सत्यम्।

प्रश्न **2.**

1. भूमि: नररूपम् अधारयत्।
2. वेनराजः दुःशासकः आसीत्।
3. वेनराजः राजधर्मस्य उल्लङ्घनम् अकरोत्।
4. पृथुः प्रजाहितदक्षः नृपः।

उत्तरम् :

1. असत्यम्।
2. सत्यम्।
3. सत्यम्।
4. सत्यम्।

प्रश्न **3.**

1. पृथुवैन्यः भूमिम् अनुर्वराम् अकरोत्।
2. पृथुवैन्य: उद्यमेन बीजानां सङ्कलनम् अकरोत्।
3. पर्जन्यानन्तरम् अकुरेभ्य: बीजानि उद्भूतानि ।
4. प्रजाजनाः विषण्णा: अभवन्।

उत्तरम् :

1. असत्यम्।
2. सत्यम्।
3. असत्यम्।
4. असत्यम्।

शब्दज्ञानम्

सन्धिविग्रहः।

1. गातुमुत्सुकाः - गातुम् + उत्सुकाः ।

2. तावदहम् - तावत् + अहम्।
3. ईश्वरस्यैव . ईश्वरस्य + एव ।
4. तत्प्राप्तुम् - तत् + प्राप्तुम्।
5. नाकरोत् – न + अकरोत् ।
6. स नैकेभ्यः – सः + नैकेभ्यः ।

विशेषण - विशेष्य - सम्बन्धः।

विशेषणम्	विशेष्यम्
1. प्रथमः	सम्राट
2. अभिषिक्तः	समाट्
3. प्रसन्नाः	स्तुतिगायकाः
4. राजा	चिन्ताकुल:
5. नैकेभ्यः	वृक्षेभ्यः
6. विविधप्रकारकाणाम्	बीजानाम्
7. कल्याणकारी	नृपः
8. अग्रणी:	नृपः
9. जनसेवाव्रती	नृपः

चान्त-ल्यबन्त-तुमन्त-अव्ययानि।

त्वान्त अव्यय धातु + त्वा / ध्या / टवा / ढवा / इत्वा / अयित्वा	ल्यबन्त अव्यय उपसर्ग + धातु + य / त्य	तुमन्त अव्यय धातु + तुम् / धुम् / टुम् / ढुम् / इतुम् / अयितुम्
दृष्ट्वा, ज्ञात्वा, धृत्वा, गृहीत्वा, कृत्वा	निधाय, अवरुध्य	गातुम, प्राप्तुम्, कर्तुम्

विभक्त्यन्तरूपाणि।

- प्रथमा - भूपालः, सम्राट्, राजधानी, चारणाः, अहम्, गायकाः, प्रजाः, ताः, राजा, पुरोहितः, भूमिः, पिता, नृपः, अहम्।
- द्वितीया - अन्नम्, सर्वम्, धनुः, फलानि, खनित्राणि, हलान, कुद्दालकान, लवित्राणि।
- तृतीया - तेन, भूपेन, मया, प्रयत्लेन, प्रजाजनैः, परिश्रमेण, धान्यलाभेन ।
- पञ्चमी – भयात्, बीजेभ्यः, वृक्षेभ्यः ।
- षष्ठी - नृपस्य, मम, ईश्वरस्य, वसुन्धरायाः, तस्य, राजधर्मस्य, भूमातुः, नदीनाम, जलस्य, बीजानाम्।
- सप्तमी - धरायाम, क्षेत्रे, राज्याभिषेकसमये, स्वराज्ये, हस्ते, मनसि, तस्मिन्, क्षेत्रे, प्रशासने, पृथिव्याम्।
- सम्बोधन - हे राजन्।

लकारं लिखत।

प्रश्न **1.**

1. पृथुराजः स्वराज्ये भ्रमणम् अकरोत्।
2. ता: मजा: पशुवत् जीवन्ति ।
3. तत् प्राप्तुं यतस्व।

उत्तरम् **:**

1. लङ्लकारः
2. लट्लकारः
3. लोट्लकार:

प्रश्न **2.**

1. भूमि: तस्य पुरत: प्रकटिता अभवत्।
2. त्वं प्रयत्नेन कृषिकार्य करोषि।
3. अहं प्रसन्ना भविष्यामि।
4. प्रजाजनैः सह कृषिकार्य कुरु।
5. जनाः धान्यबीजानि अवपन्।
6. पृथुवैन्य; भूमिम् उर्वरतमां कर्तुं प्रायतत।

उत्तरम् **:**

1. लङ्लकारः।
2. लट्लकारः।
3. लृट्लकारः।
4. लोट्लकारः।
5. लङ्लकार:।
6. लङ्लकारः।

‘भूमातुः’ इति स्थाने ‘भूमि’ शब्दस्य योग्य रूपं लिखत।

प्रश्न 1.

भूमातुः उपदेशं मनसि निधाय पृथुवैन्यः कृषिकार्यम् अकरोत्।

उत्तरम् **:**

भूम्या: भूमेः उपदेशं मनसि निधाय पृथुवैन्यः कृषिकार्यम् अकरोत्।

भाषाभ्यास:

समानार्थकशब्दाः ।

1. नाम – अभिधानम्, नामधेयम्, आख्या।
2. सम्राट – अधिराजः, राजेन्द्रः, सार्वभौमः ।
3. चारणाः – स्तुतिपाठकाः, स्तुतिगायकाः ।
4. स्तवनम् – स्तुतिः, प्रशंसा।
5. ईश्वरः – देवः, भगवान्, सुरः।
6. ज्ञात्वा – अवगम्य।
7. प्रसन्नाः – सन्तुष्टाः, आनन्दिताः।
8. भ्रमणम् – अटनम्।
9. कृशः – क्षीणः ।
10. अशक्तः – दुर्बलः।
11. दृष्ट्वा – अवलोक्य, विलोक्य, वीक्ष्य।
12. चिन्ताकुलः – चिन्ताग्रस्तः, चिन्तितः, चिन्ताक्रान्तः।
13. पुरोहितः – उपाध्यायः।
14. वसुन्धरा – धरिणी, धरा, धरित्री, पृथिवी।
15. उदरम् – जठरम्, कोष्ठम्।
16. प्राप्तुम् – लब्धम्।
17. स्त्री – नारी, वनिता, महिला, योषित्।
18. पिता – जनकः, तात;, जन्मदाता।
19. चोरः – चौरः, स्तेनः, तस्करः, पाटच्चरः, लुण्ठकः ।
20. धनम् – वित्तम, द्रव्यम्, सम्पत्तिः ।
21. धान्यम् – सस्यम्।
22. पुष्पम् – प्रसूनम, सुमनः, सुमम, कुसुमम्।
23. मनसि – अन्तःकरणे, चेतसि, चित्ते, मानसे।
24. निधाय – हित्वा।
25. मार्गः – पन्थाः , सरणिः।
26. जलम् – तोयम्, नौरम्, अम्बु, उदकम्, वारि।
27. सञ्चयम् – सङ्कलनम्।

28. बीजानि – सस्यानि।
29. कल्याणकारी – हितकारी।

विरुद्धार्थकशब्दाः

- उत्सुकाः × अनुत्सुकाः।
- उपयोग: × निरुपयोगः।
- उर्वरा × अनुर्वरा/वन्ध्या ।
- लाभः × हानिः।

योग्यं क्रियापदं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

प्रश्न 1.

1. त्वं तत्प्राप्तुं …………….। (यतस्व/यतन्ताम्)
2. त्वं प्रयत्लेन कृषिकार्य ……..। (करोति/करोषि)
3. त्वं धनुः …….। (त्यज/त्यजतु)
4. त्वं प्रजाननै: सह कृषिकार्य ……… । (कुरु/करोतु)

उत्तरम् **:**

1. त्वं तत्प्राप्तुं यतस्व।
2. करोधि ।
3. त्यज।
4. कुरु

योग्य वाच्यपर्याय चिनुत ।

प्रश्न 1.

ता: प्रजाः पशुवज्जीवन्ति। (कर्तृवाच्यम्/कर्मवाच्यम्)

उत्तरम् **:**

कर्तृवाच्यम्।

प्रश्न 2.

पृथुभूपेन धनुः सज्जीकृतम्। (कर्तृवाच्यम्/कर्मवाच्यम्)

उत्तरम् **:**

कर्मवाच्यम्।

प्रश्न 3.

मया धनधान्यपुष्पफलानि उदरे निहितानि । (कर्तृवाच्यम्/कर्मवाच्यम्)

उत्तरम् :

कर्मवाच्यम्।

प्रश्न 4.

त्वं धनुः त्यज। (कर्तृवाच्यम्/कर्मवाच्यम्)

उत्तरम् :

कर्तृवाच्यम्।

प्रश्न 5.

जनाः धान्यबीजानि अवपन्। (कर्तृवाच्यम्/कर्मवाच्यम्)

उत्तरम् :

कर्तृवाच्यम्।

योग्यं विशेषणं चिनुत।

प्रश्न 1.

पर्जन्यानन्तरं बीजेभ्यः अङ्कुराः ....। (उद्भूतः/उद्भूताः)

उत्तरम् :

उद्भूताः।

अमरकोषात् शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

प्रश्न 1.

भूपाल: पृथुवैन्य: नाम धराया: प्रथम: अभिषिक्त: सम्राट्।

उत्तरम् :

राट् / पार्थिवः / क्ष्माभूत् / नृपः / भूपः / महीक्षित् पृथुवैन्य: नाम धरायाः प्रथम: अभिषिक्तः सम्राट्।

समासाः

समस्तपदम्	अर्थः	समासविग्रहः	समासनाम
प्रयागक्षेत्रम्	place named प्रयाग	प्रयागं नाम / इति क्षेत्रम्।	कर्मधारयः समासः।
विविधबीजानि	various seeds	विविधानि बीजानि।	कर्मधारयः समासः।
धनधान्यपुष्पफलानि	wealth, grains, flowers and fruits	धनानि च धान्यानि च पुष्पाणि च फलानि च।	इतरेतर-द्वन्द्वः समासः ।
चिन्ताकुलः	perturbed with worry	चिन्तया आकुलः।	तृतीया-तत्पुरुषः समासः।
चोरलण्ठकभयम्	fear from thieves and robbers	चोरलण्ठकेभ्य: भयम्।	पञ्चमी-तत्पुरुषः समासः।
जलव्यवस्थापनम्	management of water	जलस्य व्यवस्थापनम्।	षष्ठी-तत्पुरुषः समासः।
प्रजाहितदक्षः	alert in the subjects' welfare	प्रजाहिते दक्षः।	सप्तमी-तत्पुरुषः समासः।
कल्याणकारी	does welfare	कल्याणं करोति इति।	उपपद-तत्पुरुषः समास:।

प्रस्तावना :

भारत हा कृषिप्रधान देश आहे. देशाच्या सामाजिक व आर्थिक उभारणीमध्ये कृषी (शेती) महत्त्वाची भूमिका बजावते. वेन राजाचा पुत्र, पृथुवैन्य/ पृथु राजाने शेतीविषयक कार्याचे संशोधन केले त्याचा प्रारंभ करून विकसित केले.

पृथु राजाला पृथ्वीवरील सर्वप्रथम अभिषिक्त राजा मानले जाते. पृथु राजाच्या कार्यस्मरणार्थ वसुंधरेस पृथ्वी असे संबोधले जाते. प्रस्तुत भाग म्हणजे पृथु राजाने केलेल्या कृषिविषयक कार्याचा प्रारंभ तसेच कृषी संस्कृती याचे विवरण करणारी आख्यायिका आहे.

India is an agriculture-based country. Agriculture plays a significant role in the socio-economic fabric of the country. Agricultural work was invented, initialised and developed by the king Pruthuvainya who was the son of Vena.

Pruthu (पृथु) is considered to be the first coronated king of the earth. The earth is known as Prithvi, in the memory of Pruthu's work. The given extract is the legend that reveals the history of Pruthu's initiation of agricultural work and civilization.

परिच्छेदः **1**

भूपाल: ……………… यतस्व।

अनुवादः

राजा पृथुवैन्य म्हणजे पृथ्वीवरील सर्वप्रथम अभिषिक्त सम्राट (होय.) प्रयागक्षेत्रात पृथु राजाची राजधानी होती, राज्याभिषेकासमयी, भाट (स्तुतिपाठक) पृथु राजाची स्तुती गाण्यास उत्सुक होते. नंतर, पृथु राजाने आदेश दिला, "कृपया भाटांनी थांबावे! जोपर्यंत माझ्यातील सद्‌गुणांचे दर्शन होत नाही, तोपर्यंत माझी स्तुती केली जाऊ नये.

ईश्वराचेच स्तबन व्हावे." पृथु राजाची अशी निःस्पृह (निःस्वार्थी) वृत्ती जाणून स्तुतिपाठक संतुष्ट झाले. एकदा पृथु राजा त्याच्या राज्यात भ्रमण करत होता. त्याने फिरताना पाहिले की, त्याची प्रजा क्षीण (बारीक) व अशक्त झाली आहे.

ते प्रजाजन प्राण्यांप्रमाणे आयुष्य जगत होते. (ते) हलक्या दर्जाचे/कमी प्रतीचे अन्न खात होते. ते पाहून राजा चिंताग्रस्त झाला. तेव्हा पुरोहित (उपाध्याय) म्हणाले, "हे राजा, खरेतर धन (समृद्धी), धान्य इत्यादी सर्व वस्तू धरणीच्या पोटातच असतात. (वास करतात.)

(कृपया) त्या प्राप्त करण्यासाठी तू प्रयत्न कर."

The king named पृथुवैन्य was the first coronated (enthroned) emperor on the earth. The king पृथु's capital was in the region of प्रयाग. The bards were eager to praise king पृथु at the time of coronation.

Then, पृथु ordered, "May the bards stop (praising me)! As long as, my virtues are not manifested (don't appear) till then I am not worthy of praise (appreciation).

The Almighty is praiseworthy alone." Having realized such desirelessness of king पृथु, the bards got pleased. Once, king पृथु was wandering in his kingdom. While wandering, he saw that his subjects are very thin and weak.

Those people were living life like an animal. They were eating low-quality food. Seeing that, The king got perturbed (disturbed). Then the priest said, "O King, in fact all the things like wealth and grains are in the belly of the earth itself (generated from the earth). Please strive to obtain it."

परिच्छेदः **2**

तदा **…………..** पृथुभूपेन

अनुवादः

त्यानंतर, त्याकरिता पृथुराजाने धनुष्य तयार ठेवले, मग पृथ्वी स्त्रीचे रूप धारण करून त्याच्यासमोर प्रकट झाली व म्हणाली, “हे राजा ! जुलमी असणाऱ्या तुझ्या वडिलांनी, वेन राजाने राजधर्माचे पालन केले नाही.

त्यानंतर, चोर-लुटारूंच्या भयामुळे मी, धन-धान्य-फुले-फळे माझ्या पोटात ठेवले. तू निश्चितच प्रजेच्या हितामध्ये सतर्क असणारा राजा आहेस, जर तू प्रयत्नपूर्वक कृषिकार्य केलेस, तर मी प्रसन्न होईन, म्हणूनच धनुष्य सोडून दे. तुझ्या प्रजाजनांसमवेत फावडे, नांगर, कुदळ, विळे (हे सर्व) हातात घेऊन कृषिकार्य कर.”

Then king Ty set the bow for that. Then, having taken the form of a woman, the earth appeared in front of him and said, “O King! your father, the bad ruler , did not follow royal duty. Then, I placed wealth, grains, flowers, fruits in my belly, due to fear of thieves, robbers.

But, you are engaged in welfare of the subjects. If you strive in farming, I will be pleased. Hence, give up a bow. Start farming with the subjects by taking spades, ploughs, hoes, sickles in hand”.

परिच्छेदः **3**

भूमातु: **……………………………………..** अभवत्।

अनुवादः

धरणीमातेचा उपदेश लक्षात येऊन, पृथुवैन्य राजाने नद्यांचा मार्ग थांबवून पाण्याचा उपयोग शेतीकामासाठी केला. (राजाने) पावसाच्या पाण्याचा साठा करून पाण्याचे व्यवस्थापन केले. (त्याने) जमीन अधिक सुपीक होण्यासाठी प्रयत्न केले. नंतर, लोकांनी त्या ठिकाणी (शेतात) धान्यबीजे पेरली.

त्याने अनेक वृक्षांपासून विविध प्रकारच्या बीजांचे परिश्रमपूर्वक संचय व निवड केली. (व) नंतर बीजांचे संस्करण करून पेरणी केली. पावसानंतर बीजांतून अंकुर फुटले. धान्याच्या प्राप्तीमुळे सर्व प्रजा आनंदित झाली. हा कल्याणकारी राजा पृथ्वीवर, प्रशासनात अग्रेसर व जनसेवाव्रती ठरला.

Keeping in mind the advice of the mother earth, पृथुवैन्य used water for agricultural work by obstructing the way of rivers. Having stored the rain-water, he did water-management. He strived to make the land most fertile.

After that, people sowed the seeds of grains in that field (farm). He collected and selected the various seeds from many trees with so much of effort. After that, having refined (polished) the seeds, he sowed. After the rain, sprouts germinated from the seeds.

After obtaining grains, all subjects were pleased (satisfied). This welfare-oriented king became the foremost in the administration on the earth and was committed to the service of public.

शब्दार्थाः

1. भूपाल: – king – राजा
2. धरायाम् – on the earth – पृथ्वीवर
3. अभिषिक्तः – coronated – अभिषेक झालेला
4. चारणा: – bards – भाट (स्तुतिपाठक)
5. आज्ञापयत् – ordered – आज्ञा केली
6. तिष्ठन्तु – please wait – थांबावे
7. यावत्-तावत् – as long as-till then – जोपर्यंत-तोपर्यंत
8. प्रकटीभवन्ति – manifested – प्रकट होतात
9. स्तोतव्यः – worthy to be praised – स्तुती करण्यायोग्य
10. एतादृशीम् – such – अशी
11. निःस्पृहताम् – detachment – निःस्पृहा, निरिच्छा
12. भ्रमणम् – wandering – फिरणे
13. कृशाः – lean – बारीक
14. अशक्ताः – weak – अशक्त
15. पशुवत् – like animals – पशुप्रमाणे/प्राण्याप्रमाणे
16. निकृष्टान्नम् – low quality food – हलक्या दर्जाचे अन्न
17. दृष्ट्वा – having seen – पाहून
18. चिन्ताकुल: – worried – चिंताग्रस्त
19. पुरोहितः – priest – उपाध्याय
20. वस्तुजातम् – things – सर्व वस्तू
21. वस्तुतः – in fact – मुळ्यात, खरे पाहता
22. उदरे – in the belly – पोटात
23. प्राप्तुम् – to obtain – मिळविण्यासाठी
24. यतस्व – you strive – प्रयत्न कर
25. तदर्थम् – for that – त्यासाठी
26. सज्जीकृतम् – set – तयार केले
27. भूमिः – earth – पृथ्वी
28. धृत्वा – taking/bearing – घेऊन/धारण करून
29. पुरतः – in front of – च्या पुढे
30. प्रकटिता अभवत् – appeared – प्रकट झाली
31. दुःशासकः – bad ruler – जुलमी राजा
32. चोरलुण्ठक – due to fear from – चोर, लुटारुच्या
33. भयात् – thief and robber – भीतीने
34. निहितानि – placed/laid – ठेवलेले
35. प्रजाहितदक्षः – prompt towards subject’s welfare – प्रजाहितासाठी तयार / सतर्क

36. त्यज – leave – सोड
37. खनित्राणि – spades – फावडे
38. हलान् – ploughs – नांगर
39. कालकान – hoes – कुदळ
40. लवित्राणि – sickles – विळे
41. गृहीत्वा – having taken – घेऊन
42. धनुः – bow – धनुष्य
43. उपदेशम् – advice – सल्ला
44. मनसि निधाय – having taken into consideration – लक्षात घेऊन
45. अवरुध्य – obstructing – अडवून
46. जलसञ्चयम् – accumulation of water – पाण्याचा साठा
47. जल – व्यवस्थापनम् – management of water – पाण्याचे व्यवस्थापन
48. उर्वरतमाम् – most fertile – अधिक सुपीकता
49. धान्यबीजानि – seeds of grains – धान्याच्या बिया
50. अवपन् – sowed – पेरली
51. सङ्कलनम् – collection – साठा
52. चयनम् – selection – निवड
53. संस्करणम् – having polished / refined – शुद्धीकरण करून
54. अडकुराः – were sprouted – अंकुर फुटले
55. उद्भूताः – germinated
56. सन्तुष्टाः – satisfied – समाधानी
57. कल्याणकारी – welfare-oriented – कल्याण करणारा
58. अग्रणी: – foremost – अग्रेसर
59. जनसेवाव्रती – committed to the service of public – जनसेवेचे व्रत घेतलेला

Maharashtra Board Solutions Class 10 Sanskrit Anand

- Chapter 1- आद्यकृषक: पृथुवैन्यः
- Chapter 2- व्यसने मित्रपरीक्षा
- Chapter 3- सूक्तिसुधा
- Chapter 4- स एव परमाणुः
- Chapter 5- युग्ममाला
- Chapter 6- संस्कृतनाट्यस्तबकः
- Chapter 7- वाचनप्रशंसा
- Chapter 8- नदीसूक्तम्
- Chapter 9- आदिशङ्कराचार्यः
- Chapter 10- चित्रकाव्यम्
- Chapter 11- मानवताधर्मः

About About Maharashtra State Board (MSBSHSE)

The Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education or MSBSHSE (Marathi: महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ), is an **autonomous and statutory body established in 1965**. The board was amended in the year 1977 under the provisions of the Maharashtra Act No. 41 of 1965.

The Maharashtra State Board of Secondary & Higher Secondary Education (MSBSHSE), Pune is an independent body of the Maharashtra Government. There are more than 1.4 million students that appear in the examination every year. The Maha State Board conducts the board examination twice a year. This board conducts the examination for SSC and HSC.

The Maharashtra government established the Maharashtra State Bureau of Textbook Production and Curriculum Research, also commonly referred to as Ebalbharati, in 1967 to take up the responsibility of providing quality textbooks to students from all classes studying under the Maharashtra State Board. MSBHSE prepares and updates the curriculum to provide holistic development for students. It is designed to tackle the difficulty in understanding the concepts with simple language with simple illustrations. Every year around 10 lakh students are enrolled in schools that are affiliated with the Maharashtra State Board.

FAQs

Where do I get the Maharashtra State Board Books PDF For free download?

You can download the Maharashtra State Board Books from the eBalbharti official website, i.e. cart.ebalbharati.in or from this article.

Add image

How to Download Maharashtra State Board Books?

Students can get the Maharashtra Books for primary, secondary, and senior secondary classes from here. You can view or download the Maharashtra State Board Books from this page or from the official website for free of cost. Students can follow the detailed steps below to visit the official website and download the e-books for all subjects or a specific subject in different mediums.

Step 1: Visit the official website *ebalbharati.in*

Step 2: On the top of the screen, select "Download PDF textbooks"

Step 3: From the "Classes" section, select your class.

Step 4: From "Medium", select the medium suitable to you.

Step 5: All Maharashtra board books for class 11th will now be displayed on the right side.

Step 6: Click on the "Download" option to download the PDF book.

Who developed the Maharashtra State board books?

As of now, the MSCERT and Balbharti are responsible for the syllabus and textbooks of Classes 1 to 8, while Classes 9 and 10 are under the Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education (MSBSHSE).

How many state boards are there in Maharashtra?

The Maharashtra State Board of Secondary & Higher Secondary Education, conducts the HSC and SSC Examinations in the state of Maharashtra through its nine Divisional Boards located at Pune, Mumbai, Aurangabad, Nasik, Kolhapur, Amravati, Latur, Nagpur and Ratnagiri.

About IndCareer

IndCareer.com is a leading developer of online career guidance resources for the Indian marketplace. Established in 2007, IndCareer.com is currently used by over thousands of institutions across India, including schools, employment agencies, libraries, colleges and universities.

IndCareer.com is designed to assist you in making the right career decision - a decision that meets your unique interests and personality.

For any clarifications or questions you can write to **info@indcareer.com**

Postal Address

IndCareer.com

52, Shilpa Nagar,

Somalwada

Nagpur - 440015

Maharashtra, India

WhatsApp: +91 9561 204 888

Website: https://www.indcareer.com